

דף לה

- גב. א. נכרי או תינוק שהטילו מום בבכור בהמה – מה דין הבכור?
 ב. בכור בהמה שרדף אחר אדם והלה בעט בו ועשאו בעל מום – האם הותר לשחטו?
 ג. האם מותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם?

א. נכרי או קטן שהטילו מום בבכור; זה הכלל – כל שהוא לדעת (שעשאוהו במכוון על מנת להתירו. עפרש"י), ואפילו בדרך 'גרמא' (כן נראה בכונת הגמרא) – אין שוחטים את הבכור על אותו מום. שלא לדעת – מותר. ובכלל זה כשישראל הסיח לנכרי לפי תומו שרק אם יש בו מום אפשר לשחטו (ולא נתכוין שהלה יטיל בו מום. ואפילו הסיח לו בלא שהנכרי שאלו) והלך זה והטיל בו מום – מותר (כל שלא נתכוין להתירו במעשה זה. עפרש"י).

לדברי רב קטינא, אם אמר לו ישראל לנכרי ששאלו: 'אינו נשחט אלא אם נעשה בו מום' [ולא 'אם היה בו מום'] – הרי זה כאומר לו 'אם תעשה מום – תתירנו' הלכך אם הלך והטיל מום – אסור. ורבה חולק וסובר שלשון זו אינה מורה על עשיית מום ע"י אדם דוקא, וכאילו אמר לו 'אא"כ יש בו מום' שאם הלך והטיל מום – מותר.

- א. יש מהראשונים שכתבו שאפילו הטיל בו הנכרי מום ע"מ להתירו מותר. אין איסור אלא כשעשה על דעת הבעלים, כגון שידעו שהולך להטיל מום ולא מיהו בו.
 ב. נחלקו אחרונים בישראל גדול שהטיל מום בבכור שאינו שלו, וכן ישראל שנוולד לו בכור וצריך ליתנו לכהן, והטיל בו מום במכוון – האם מותר לשחטו על אותו מום; שמא לא קנסו בזה לפי שאין לחוש לעוברי עבירה (וראה במצוין לעיל, שנחלקו בזה הפוסקים לדינא).

ב. היה בכור רודפו, ובעט בו ועשה בו מום – שוחטים על זה, שלהצלתו נתכוין. בעט לאחר הרדיפה – נחלקו שתי לשונות בדברי רב פפא האם מותר כי מחמת שנוכר בצערו עשה כן, או שמא כיון שעשה איסור – אסור לשחטו.

הרמב"ן פסק כלשנא בתרא לקולא (וע' רא"ש; טור ב"י וט"ו שיג). ויש פוסקים כלשנא קמא (או"ז בכורות תקט).

ג. אמר רב יהודה: מותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. אמר רבא: גדי – באזניו, שהן גדולות ומקדימות לשאר הראש, ובשה-כבשים – בשפתיו (ולא באזניו. לפי לשון אחת), במקום הגלוי שבהן. או אף באזניו מותר (אם רואה שהם יצאו ועדיין לא יצא רוב הראש, ואין חוששים שמא יצא רוב הראש וחזר. תוס') – שאנו אומרים דרך צדעיו יצא ('איכא דאמרי').

א. כתבו התוס' שלדברי רב הונא (בחולין סט. וכדבריו פסקו הרמב"ם והשו"ע) שהבכור מתקדש למפרע מתחילת יציאתו, אין להטיל מום אלא כשעדיין לא יצא כלל, אבל יצא מקצתו אסור. ובסוף דבריהם צדדו אפשרות שמותר ביציאת מקצת לדברי הכל. וכן נקט הש"ך (יו"ד שיג סק"ח) עפ"י משמעות רש"י ורשב"א (בחולין), דלא כהב"ח (סוסי"י שיט).

ב. כתבו הראשונים (ע' לעיל ג ובשור"ת הרא"ש מט, ב), שעתה טוב יותר להפקיע קדושת בכור ע"י מכירה לנכרי מאשר ע"י הטלת מום, שצריך לזה דקדוק ועיון רב, לידע להטיל מום טרם יציאת רוב הראש.

דפים לה – לו

- נג. מהם דיני נאמנות על מומי הבכור, לומר שנפלו מעצמם ולא במכוון, באישים ובאופנים דלהלן?
- א. כהנים ובני ביתם – בבכורות שלהם או של אחרים; כהנים עמי-הארצות ותלמידי חכמים; כהנים רועים.
- ב. ישראל – בבכורות שלהם או של אחרים; רועי ישראל.
- ג. עד אחד, איש או אשה; עד מפי עד.
- ד. לא היו מוחזקים בו שהוא בכור, ובא לפנינו לשאול על מומו, ומעיד שנפל המום מעצמו.
- א. נחשדו הכהנים [כחשש בעלמא ולא כהחזקה] על הבכורות שמטילים בהם מום בכוונה, ולכן אינם נאמנים על בכורותיהם לומר שנפל המום מעצמו מלבד באותם מומין שאי אפשר שיבואו ע"י אדם.
- אפילו אם בא לפנינו עם מום מובהק, אין אומרים אילו נחשד להטיל מום למה בא לפנינו להתיר והלא היה יכול לאכול – כי שמא ירא לאכול בלא התרת חכם פן יתגלה מתוך כך שהטיל בו מום (תוס' לו: ד"ה על).
- ואין חילוק בין כהן תלמיד חכם לעם הארץ לענין זה. כן אמר רבן גמליאל. רבי יהושע אמר בתחילה שכהן ת"ח נאמן.
- לפרש"י, חזר בו רבי יהושע מדבריו. והתוס' חולקים. והלכה כרבן גמליאל (תוס' ועוד). ואפילו היה חכם ויושב בישיבה כרבי צדוק (רא"ש; יו"ד שיד).
- כהן מן השוק המעיד על בהמת כהן אחר שנפל בה מום מאליה; לדברי רשב"ג ורבי יוסף (רש"י) – נאמן. ולדברי רבי יהושע בן קפוסאי – דוקא שני כהנים מן השוק נאמנים. רבי מאיר אומר: כל החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו, הלכך אין הכהנים נאמנים על הבכור בשום פנים.
- כהן הרועה אצל כהן; לתנא קמא – אינו נאמן, שחוששים לגומלין. וכן בני ביתו של כהן, כגון בניו ובנותיו – אינם נאמנים להעיד על המום. ואפילו עשרה והם בני ביתו, אמר רבי (יוסי): אין מעידים עליו. רשב"ג אומר: אפילו רועה אצל רבו, וכן בנו ובתו של כהן – נאמנים להעיד עליו. אבל אמרו אשתו אינה נאמנת מפני שהיא כגופו.
- כהנים הרועים אצל ישראל; נחלקו ר' יוחנן ור' אלעזר אליבא דתנא קמא, האם נאמנים להעיד על מומי בכורות של רבם, או חוששים שמא הטילו הם את המום כדי שרבים יתננו להם.
- רבא פסק הלכה כרבי (יוסי), ואילו רב נחמן פסק הלכה כרשב"ג (וכן העיד ר' אבא על ר' אלעזר שפסק כן. יומא עה.). וכן מסקנת הגמרא.
- א. הרמב"ם פסק שכהן אינו נאמן להעיד על בהמותיו של רבו ישראל (וכ"ה בשו"ע). וכנראה לשיטה זו לא התיר רשב"ג ברועה אלא בבני ביתו וכדו' (ערמב"ן). והרמב"ן דחה שיטה זו, וכ"ה ברא"ש (ומובא ברמ"א).
- ב. יש פוסקים כמו כן בשאר איסורים, שהחשוד נאמן להעיד על של חברו שאין אדם חוטא ולא לו (כ"מ ברמב"ם). וכן בשו"ת הרשב"א ח"א סד ועוד; יו"ד קיט, ז, ככה, ט. ויש אומרים: דוקא בבכורות הלכה כרשב"ג מפני שהוא קנס, אבל בכל התורה החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו (ע' ראב"ד מעשרות יב, יז). ויש מחלקים בין שנחשד לתאבון לנחשד לעבור שלא לתאבון (שו"ת הר"ן כה), או בין חשוד בעלמא לאדם שידענו בו שהוא עובר עבירה (ע' בהגר"א יו"ד קיט סקי"ח). ע"ע חילוקי דינים בחזו"א דמאי י.
- ב. ישראל שיש לו בכור, כגון שגולד לו ספק-בכור; רב חסדא אמר רב קטינא: צריך שנים מן השוק להעיד

עליו (וכדעת ר' יהושע בן קפוסאי). רב נחמן אמר: בעליו מעידים עליו, שלא נחשדו ישראל על הטלת מומים.

על בכור של אחרים – לדברי הכל ישראל נאמן להעיד.
ואולם רועה ישראל בבית כהן, לפי דעה אחת (רבי יוחנן או רבי אלעזר אליבא דת"ק), אינו נאמן להעיד על בכור רבו, שחוששין ללגימה. ואין כן דעת רשב"ג (והלכה כמותו כנ"ל).

ג. עד אחד נאמן להעיד על הבכור שנפל בו מום מאליו, בין איש בין אשה – כבשאר איסורים.
עד מפי עד – רב אסי (אמי) אסר, וכן דעת מרימר. ורב אשי (אסי) התיר. וכן רב יימר הורה להתיר, והסיקו שכן הלכה.

ד. אמר רבי אילעא: לא היו מוחזקים בו שהוא בכור, ובא אחד ואמר שהוא בכור ומומו עמו (ומעיד שנפל המום מעצמו, ורוצה להתיר לו לשחטו) – נאמן (אפילו הוא כהן), שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, שהרי אילו היה עברייני להטיל המום בכוונה, היה מטיל מום הניכר ואוכלו ללא הַרְאָיָה לחכם ובלא שידעו שהוא בכור.

א. יש אומרים דוקא בתוך כדי דיבור נאמן, שאומר 'בכור ומומו עמו' (עפ"י מהריט"א. וע' כתובות כב מחלוקת הראשונים בכל 'הפה שאסר... לאחר כדי דיבור').
ב. אם לא הוחזק ככהן באותו מקום, האם נאמן לומר כהן אני והמום נפל מאליו, משום 'הפה שאסר' שהיה יכול שלא לומר שכהן הוא – ע' בשו"ת אחיעזר ח"ב לו, ג שצדד להקל בצירוף כמה סניפים.

דף לו

- נד. א. האם כהן נאמן לומר: הראיתי בכור זה לחכם ואמר לי מום קבוע הוא זה?
ב. האם נאמן הכהן לומר: בכור זה נתן לי ישראל במומו?
ג. האם נאמן ישראל לומר בכור זה כשהיה קטן נתתי לכהן במומו?
ד. האם אומר אדם למי שאינו נאמן על המעשרות: 'קח לי פירות ממי שהוא נאמן' / 'ממי שהוא מעשר' / 'מאיש פלוני'?
ה. האם רואים בכורות לישראל כשאינן נמצא עמו כהן?
ו. האם נאמן אדם להעיד על מום בהמת מעשר שלו?
א. נאמן הכהן לומר: הראיתי בכור זה לחכם והתירו, שאעפ"י שהכהנים נחשדו על הטלת מום בבכור, לא נחשדו לשחוט קדשים בחוץ.
א. כתב רש"י: ובלבד שיהיו לו עדים שלא הטילו. אבל הרא"ש כתב שיש לנו להניח שהחכם לא היה מתיר לו ללא שהעידוהו שנפל מאליו.
ב. כתב הרא"ש: דוקא אם אמר: חכם פלוני, אז הוא 'מלתא דעבידא לאגלויי' ונאמן (כדברי רב יהודה דקיי"ל כוותיה כדלהלן). אבל במום שאינו מובהק נאמן אף ללא ציון שם החכם, כיון שאינו חשוד לשחוט קדשים בחוץ, ודאי הראה לחכם ולא היה זה מתירו אא"כ העידו בפניו שנעשה המום מאליו.